

DESPRE TIMP... ȘI GULLY FOYLE de Neil Gaiman

(fragment tălmăcit de Mihai-Dan Pavelescu din ediția VINTAGE BOOKS – RANDOM HOUSE 1996, după care s-a făcut și traducerea cărții)

Examinând machiajul ochilor eroinelor, poți spune în ce an s-a turnat un film hollywoodian și, în mod similar, poți preciza data unui roman science-fiction după cuvintele de pe pagină. Nimic nu se învechește mai acut, mai rapid și mai straniu ca viitorul.

Afirmația aceasta n-a fost dintotdeauna adevărată, dar undeva în ultimii treizeci de ani (între începutul morții a ceea ce John Clute și Peter Nicholls au definit în lucrarea lor *Encyclopedia of Science Fiction* drept „Primul SF“, din 1957, când *Sputnik* a coborât cosmosul pe pământ, și 1984, anul în care termina George Orwell și începea William Gibson) ne-am împleticit în viitoruri pe care acum încercăm să le locuim, iar vechile viitoruri SF s-au trezit surplusuri față de cerințe, rămase singure pe trotuare, pensionate și abandonate. Sau n-a fost așa?

SF-ul este o literatură tranzitorie în cazul cel mai fericit, esențialmente dificilă. Susține că examinează viitorul, că se ocupă de toate supozițiile „ce-ar fi dacă“ și „dacă se va-ntâmpla așa“; însă „ce-ar fi dacă“ și „dacă se va-ntâmpla așa“ sunt inițiate întotdeauna aici, în prezent. Indiferent cum anume este prezentul....

Haideți să formulez altfel: nimic nu se învechește mai acut decât literatura istorică și literatura science-fiction. Literatura istorică scrisă de Sir Conan Doyle și SF-ul scris de el sunt pe potrivă... și ambele au învechit într-un fel în care Sherlock Holmes, ținut în epoca sa pe străzile luminate de felinare cu gaz ale Londrei victoriene, n-a făcut-o.

Să fie SF-ul învechit? Mai degrabă se poate spune că aparține timpului său.

Fiindcă întotdeauna există și excepții. Astfel, poate că nimic din *Tigru! Tigru!* de Alfred Bester (publicat în 1956 în Marea Britanie și reeditat în 1957 în Statele Unite sub titlul *Destinația mea: stelele*, sub care fusese serializat inițial în revista *Galaxy* în 1956) nu transgresează în mod radical vreuna dintre ideile speculative pe care scriitorii de SF le împărtășeau pe atunci despre posibila formă a unui viitor sistem solar. Dar Gully Foyle, obsedantul erou care domină toate paginile romanului, nu s-a învechit nici măcar cu o clipă. Într-un stil care ne reamintește inevitabil de mărețele personaje grotești din alte tradiții literare, de protagoniști sumbri din Poe, Gogol sau Dickens, Gully Foyle controlează lumea din jurul lui, astfel încât viitorul imaginat în 1956 nu se estompează stângaci în fundal, ci se împletește halucinant cu jocul nebun al personajului. Dacă n-ar fi fost atât de intransigent, atât de absolut necooperant, atât de „rebel“, Gully Foyle ar fi putut deveni un simbol, ca Sherlock Holmes. El deține însă toate trăsăturile respective și, chiar dacă Bester l-a fundamentat pe un citat – este o versiune de sorginte byroniană a lui Edmond Dantès, a cărui răzbunare împotriva oprimatorilor săi are nevoie de o mie de pagini pentru a se împlini în *Contele de Monte-Cristo* (1844) de Alexandre Dumas – , Gully Foyle însuși nu poate fi citat.

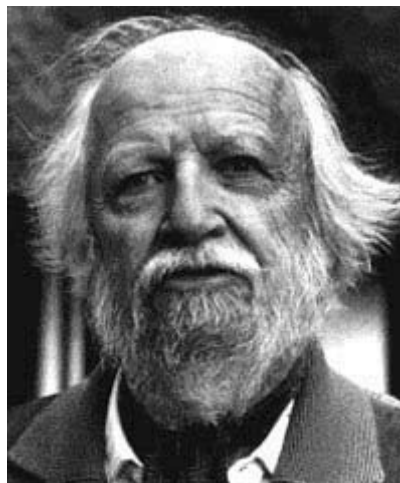
Când am citit cartea aceasta – sau una foarte similară ei, nu poți reciti aceeași carte, tot așa cum nu te poți scălda de două ori în aceeași apă a unui râu – în adolescență, la începutul anilor 1970, purta titlul *Tigru! Tigru!*. Prefer titlul acela prin comparație cu mai optimistul *Destinația mea: stelele*. Era un titlu de avertizare, de admirație. Poemul lui Blake ne reamintește că tot Dumnezeu a creat și tigru. Dumnezeu, care a creat mielul, a creat și carnivorele care-l vânează. Iar Gully Foyle, eroul nostru, este un prădător. Îl cunoaștem și suntem informați că este un om banal, o non-entitate; după aceea Bester aprinde fitilul, iar noi ne tragem îndărăt și-l privim cum se înflăcărează și arde și luminează: aproape analfabet, prost, încăpățânat, amoral (nu în sensul ultramodern de a fi prea *cool* pentru moralitate, ci pur și simplu egoist în mod complet și orbesc), el este un ucigaș – poate un ucigaș în serie – , un violator, un monstru. Un tigru.

(Și întrucât Bester a început să-și scrie romanul în Anglia, botezându-și personajele după o carte de telefon englezească, Foyle poartă numele celei mai mari și mai enervante librării din Londra... și al lui Lemuel Gulliver, care a ajuns în

călătoriile sale la popoare ciudate. Dagenham, Yeovil și Sheffield sunt, toate, orașe englezești.)

Pătrundem într-un univers de etapa a II-a a introducerilor în SF. N-a trecut mult de când toată lumea cunoștea pe toată lumea. Eu nu l-am întâlnit niciodată pe Alfred Bester: în tinerețe n-am călătorit în America, iar în Anglia, la Worldcon, care s-a ținut la Brighton în 1987, nu a mai reușit să ajungă din cauza sănătății șubrede și a murit la scurtă vreme după aceea.

Nu pot oferi panegirice personale despre omul Bester – autor al multor povestiri excelente, a două remarcabile romane SF în prima fază a carierei sale (*Omul demolat*¹ și cel pe care-l țineți acum în mână), autor a trei cărți SF ceva mai puțin notabile spre sfârșitul vieții. (De asemenea, a unui fascinant thriller psihologic, *The Rat Race*, despre lumea televiziunii newyorkeze în anii 1950.)

Și-a început cariera ca scriitor în revistele *pulp* de SF, a trecut apoi la comicsuri, realizând Superman, Green Lantern (el a creat „Green Lantern Oath”) și multe alte personaje, după care a trecut la radio, ca scenarist pentru seriile *Charlie Chan* și *The Shadow*. „Zilele albumelor de BD-uri s-au terminat, dar educația splendidă pe care am primit-o în vizualizare, abordare, dialog și economia de expresie mi-a rămas pe veci”, a mărturisit el într-o autobiografie.

A fost unul dintre puținii scriitori de SF – poate chiar singurul – care a fost venerat de vârstnici („Primul SF”), de „Noul Val” radical din anii 1960 și începutul anilor 1970 și de „cyberpunkști”, în anii 1980. Când a murit, în 1987, la trei ani de la înflorirea cyberpunkului, a fost evident că genul specific anilor 1980 îi datora foarte multe lui Bester... și acestui roman, în mod particular.

La urma urmelor *Destinația mea: stelele* este romanul cyberpunk perfect; conține elemente vădit proto-cyber ca intriga corporativă multinațională, McGuffin-ul (PirE) primejdios, misterios și hiperștiințific, eroul amoral, hoța *supercool*...

Ceea ce face însă ca *Destinația mea: stelele* să fie mai interesant – și, la peste zece ani de atunci², mai puțin învechit – decât majoritatea scrierilor cyberpunk este felul în care Gully Foyle devine o creatură morală în decursul suitei sale de transfigurări (mențineți suficient de mult timp în viață orice erou și va deveni un zeu). Tatuajele tigrului îl silesc să învețe autocontrolul. Starea emoțională nu-i mai este scrisă pe chip – ea îl împinge dincolo de devastare, dincolo de furie, de fapt înapoi în uter. (Și ce succesiune de utere ne oferă cartea: sicriul, *Nomadul*, Gouffre Martel, St. Patrick și, finalmente, iarăși *Nomadul!*) Ea ne oferă mai mult decât atât. Ea ne oferă:

Naștere.

Simetrie.

Ură.

Un avertisment: epoca în care a fost scris romanul cere din partea cititorului un grad mai mare de implicare decât cel cu care a fost, poate, obișnuit. Dacă l-ar fi scris în zilele noastre, autorul ne-ar fi descris violul, nu s-ar fi mulțumit să-l sugereze, la fel cum ne-ar fi îngăduit să privim episodul sexual de pe iarbă în noaptea de după Gouffre Martel, înainte ca soarele să răsară și ea să-i vadă fața...

De aceea, presupuneți că este din nou anul 1956. Sunteți pe punctul de a-l întâlni pe Gully Foyle și de a învăța cum să *jauntați*. Sunteți pe drumul spre viitor.

A fost, sau este, sau va fi, așa cum ar fi putut spune Bester, dacă nu i-ar fi luat-o cineva înainte, cea mai bună dintre vremi. Va fi cea mai năpăstuită dintre vremi...

¹ În românește în mai multe ediții (n. trad.).

² Introducerea a fost scrisă în 1996 (n. trad.).